

İletişim Becerileri Eğitiminin Hemşirelik Öğrencilerinin Sanal ve Kişilerarası İlişkilerine Etkisi

The Effect of Communication Skills Training of Nursing Students and Its Effect on Their Virtual and Interpersonal Relationship

Münire TEMEL^a Fatma Nevin ŞİŞMAN^b

ÖZET Amaç: Çalışmanın amacı iletişim becerileri eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin sanal ve kişilerarası ilişkilerine etkisini incelemektir. **Gereç ve yöntem:** Tek grupta ön test-son test yarı deneysel tasarımda olan araştırma bir üniversitenin hemşirelik bölümü birinci sınıfında okuyan 71 öğrenci ile Nisan-Haziran 2016 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Araştırmada literatür doğrultusunda hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği ve Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği kullanıldı. Çalışmaya katılan öğrencilere veri toplama araçları uygulandıktan sonra (ön test) sunum, rol canlandırma, karşılıklı tartışma gibi yöntemler kullanılarak 10 haftalık iletişim becerileri eğitimi verildi. Onuncu oturumdan bir hafta sonra son test ölçümü yapıldı. Bulguların değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler ve iki eş arasındaki farkın önemlilik testi kullanıldı, önemlilik düzeyi $p < 0.05$ kabul edildi. **Bulgular:** Araştırmaya katılan öğrencilerin %78.9'unun kız olduğu, %78.9'unun birkaç samimi arkadaşının olduğu ve öğrencilerin sanal ortamda günlük ortalama 4.52 ± 3.25 saat geçirdiği belirlendi. Öğrencilerin Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği besleyici alt boyutu ön test (30.28 ± 4.92), son test puanları (34.89 ± 6.88) arasında anlamlı fark bulunurken ($p < 0.05$), ketleyici ilişki alt boyutu ön test (15.04 ± 8.72), son test (12.91 ± 5.34) puanları arasında anlamlı fark olmadığı belirlendi ($p > 0.05$). Öğrencilerin Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği sanal sosyalleşme alt boyutu ön test (26.71 ± 6.13), son test puanları (24.63 ± 6.47) arasında ve sanal yalnızlık alt boyutu ön test (17.47 ± 3.81), son test puanları (16.28 ± 4.37) arasında anlamlı fark olduğu ($p < 0.05$), sanal paylaşım alt boyutu ön test (14.78 ± 6.17), son test (15.16 ± 6.93) puanları arasında ise anlamlı fark olmadığı belirlendi ($p > 0.05$). **Sonuç:** İletişim becerileri eğitiminin öğrencilerinin besleyici kişilerarası ilişki tarzlarını geliştirdiği, sanal sosyalleşme ve sanal yalnızlık düzeylerini azalttığı belirlendi.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencileri, iletişim becerileri, kişilerarası ilişkiler, sanal iletişim

ABSTRACT Aim: The aim of this study was to assess the effect of communication skills training of nursing students and its effect on their virtual and interpersonal relationship. **Material and Method:** The study pre-test-post-test in single group quasi experimental design was carried out at the Nursing Department of a university in April-June 2016. Instruments used in this study were Personal Information Form issued in accordance with the literature reviewed, Interpersonal Relationship Style Scale, and Virtual Environment Loneliness Scale. The study was carried out with 71 voluntaries 1st class undergraduates of nursing department. Data collection instruments were applied to these undergraduates (pretest), and a 10-week communication skills training was given to them using methods such as presentations, role play, and debate. Post-test was applied one week after the 10th session. Descriptive statistics and Paired Sample T-Test were used in the assessment of the findings, and level of significance was found out to be $p < 0.05$. **Results:** It was determined that 78.9% of the subjects were female, 78.9% of them had close friends, and that undergraduates spent approximately 4.52 ± 3.25 hours daily on virtual platforms. It was found out that there was a significant difference between Interpersonal Relationship Style Scale nourishing relationship style sub-dimension pre-test (30.28 ± 4.92) and post-test (34.89 ± 6.88) scores ($p < 0.05$); however, it was found out that there was no significant difference between pre-test and (15.04 ± 8.72) and post-test (12.91 ± 5.34) scores of frustrating relationship style sub-dimension ($p > 0.05$). It was also determined that there was a significant difference between the pre-test (26.71 ± 6.13) and post-test (24.63 ± 6.47) scores of Virtual Environment Loneliness Scale socializing sub-dimension, and between pre-test (17.47 ± 3.81) and post-test (16.28 ± 4.37) scores of loneliness sub-dimension ($p < 0.05$); however, it was determined that there was no significant difference between pre-test (14.78 ± 6.17) and post-test (15.16 ± 6.93) scores of sharing sub-dimension ($p > 0.05$). **Conclusion:** It was found out that communication skills training improved nourishing relation styles of undergraduates, decreased levels of virtual socializing and virtual loneliness.

Keywords: Nursing students, communication skills, interpersonal relationship, virtual communication

Geliş Tarihi/Received: 13-03-2017 Kabul Tarihi/Accepted: 19-09-2017

^a **Sorumlu yazar /Correspondence:** Dr. Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Öğretim Görevlisi, e mail: tmunire@yahoo.com ORCID ID: 0000-0002-8099-6287

^b ² Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Öğretim Üyesi, e mail: nevin4083@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-9543-6875

IV. Uluslararası VIII. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi, 6-9 Kasım 2016, Manisa'da poster bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

İnsanoğlu var olduğundan bu yana doğası gereği diğerleriyle iletişim ve ilişki kurma ihtiyacındadır.¹⁻³ Geçmişten günümüze baktığımızda insanların bu ihtiyaçları sürmekle birlikte dünyadaki iletişim ve ilişki kurma biçimlerinin değiştiği görülmektedir. Geçmiş zamanlarda ve geleneksel toplumlarda küçük bir grupla yüz yüze iletişim yeterli olurken, modern toplumlarda ve günümüzde yüz yüze iletişimin yanında teknolojik iletişim araçlarını kullanmak bir gereklilik haline almıştır.⁴ Sürekli büyüyen bir iletişim aracı olan internet teknolojisinin son yeniliklerinden biri de beden ve mekândan bağımsız olarak iletişimin gerçekleştiği sanal sosyal ağlardır. Sanal iletişim özellikle de genç nüfusta hızla benimsenmiş ve gençlerin sosyalleşmesinde önemli bir yere sahip olmuştur.^{4,5} İletişimde pek çok avantaj sunan sanal iletişim bazı kişiler için gerçek iletişim ve sosyal ilişkilerin alternatifi haline gelmiştir.^{4,6,7} Bu nedenle iletişim becerileri sadece yüz yüze ilişkiler için değil sanal ilişkiler açısından da önemli bir yere sahiptir.

Günümüzde bireylerin gerek iş yaşamında gerekse sosyal yaşamda başarılı olabilmeleri için akademik bilgi ve becerileri yeterli olmamakta, sosyal ortamlarda kendini ifade etme ve diğerlerini anlamaya dayalı kişilerarası ilişki becerileri ön plana çıkmaktadır. Bu durum özellikle de kişilerarası ilişkilerinin daha yoğun olduğu meslek gruplarında çalışanlar için daha fazla önem arz etmektedir. Bir sağlık disiplini olan hemşirelik bireyle kurduğu kişilerarası ilişki aracılığıyla insana doğrudan hizmet veren, çalıştığı her alanda sağlıklı veya hasta bireyle yakın ilişkide olunan bir meslektir.³ İletişim ve kişilerarası ilişki becerileri hemşirelik becerileri arasında önemli bir yer tutmakta olup, bakım alan bireye ulaşmada önemli bir aracı olmaktadır. İletişim aynı zamanda sağlıklı /hasta bireyin bakımında güçlü bir terapotik araçtır.^{1,2} Hemşire kuramcılardan Orlando, Travelbee, Peplau hemşireliği kişilerarasında yer alan bir etkileşim süreci olarak tanımlamışlardır.^{2,8} Hemşirenin hizmet verdiği grupta sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurması hasta bakımına olumlu yönde yansımakta ve hemşirenin hizmet verdiği bireylerin memnuniyetinin artmasına neden olmaktadır.^{9,10} Hemşirelikte etkili iletişim, hemşirelik bakımının hayati bir bileşeni olmakla birlikte hemşirelerin bakım verdiği birey, yakınları veya sağlık ekibi ile iletişimde

bazı yetersizlikler yaşadıkları görülmektedir.¹¹ Kumcağız ve arkadaşları¹⁰ yaptıkları çalışmada hemşirelerin iletişim beceri düzeylerinin istenilenin altında olduğunu ve geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Üniversite öğrenciler için kişilerarası ilişkilerin yoğun olarak deneyimleyebileceği alanlardır. Hemşirelik öğrencileri de diğer öğrenciler, öğretim elamanları, sağlık ekibi ve hastalar gibi birbirinden farklı özellikte ihtiyaçları, beklentileri olan pek çok kişiyle önemli ilişkilerde bulunurlar. Bu açıdan hemşirelik eğitimi etkili iletişim davranışları geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır.¹²

Ülkemizde hemşirelik bölümüne kabul edilen öğrenciler genellikle lise eğitiminde sayısal ağırlıklı ders konuları görmekte olup, iletişim becerilerini geliştirebilecek dersler almamaktadır. Hemşirelik eğitim müfredatlarında iletişim ve kişilerarası ilişkileri içeren genellikle iki-dört saat süreli teorik veya teorik ve uygulamalı derslerin bulunduğu görülmektedir. Çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin iletişim ve kişilerarası ilişki becerilerinin yaş ve sınıf arttıkça önemli bir değişiklik göstermediği de görülmektedir.^{3,13,14} Yapılan bir çalışmada hemşirelik öğrencilerin büyük çoğunluğu iletişim konusunda eksiklikleri olduğunu ve eğitime gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir.⁹ Başka bir çalışmada da hemşirelik öğrencileri klinik uygulamalarda hastalar, sağlık ekibi ve klinik eğitimcileri ile iletişim sorunları yaşadıklarını bildirilmiştir.¹⁵ Hemşirelik ve tıp öğrencilerinin katıldığı bir diğer çalışmada ise öğrenciler hastalar ile iletişimde zorluklar yaşadıklarını, hem genel iletişim teknikleri hem de zor hastalarla iletişim konusunda eğitime ihtiyaç duyduklarını söylemişlerdir.¹⁶ Bu sonuçlardan yola çıkarak bu çalışmada hemşirelik öğrencilerine verilen iletişim becerileri eğitiminin öğrencilerin sanal ve kişilerarası ilişkilerine etkisini incelemek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma tipi: Çalışmada tek grupta ön test-son test yarı deneysel tasarım kullanıldı.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümü birinci sınıfında okuyan öğrenciler ile Nisan-Haziran 2016 tarihleri arasında, Kişilerarası İlişkiler dersi (teorik 2 saat)

kapsamında yapıldı. Çalışmanın evrenini hemşirelik birinci sınıf öğrencileri oluşturdu (N:106). Çalışmada örneklem seçimine gidilmeden tüm birinci sınıflar dahil edildi. Lisede kişilerarası ilişkiler ve iletişime yönelik ders aldıkları için sağlık meslek lisesi mezunu öğrenciler (13 kişi) derslere katılmakla birlikte değerlendirmeye alınmadı. Bu nedenle araştırmanın başlangıcında 93 öğrenci ön testleri doldurdu. Oturumlara iki ve daha fazla kez katılmayan öğrenciler (14 kişi) ve son testleri doldurmayan öğrenciler (8 kişi) de değerlendirme dışı bırakıldı. Çalışma 71 öğrenci ile tamamlandı.

Veri toplama araçları:

Araştırmanın verileri Kişisel bilgi formu, Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği (KİTÖ) ve Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği (SOYÖ) kullanılarak toplandı.

Kişisel bilgi formu: Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda^{1,3,5,7,10} hazırlanan 8 sorudan oluşmaktadır. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile sanal ve yüz yüze ilişkilerine ait sorular bulunmaktadır.

Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği (KİTÖ):

Ölçek Şahin, Durak ve Yasak tarafından geliştirilen ölçek öz bildirimine dayalı, 31 madde ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin açık ve saygılı ilişki alt boyutları birleşerek Besleyici” (tek sayılı maddeler) alt boyutu ve benmerkezci ve küçümseyici alt boyutları birleşerek Ketleyici” (çift sayılı maddeler) alt boyutu oluşturmakta ve ölçek iki alt boyut olarak da kullanılabilir. 4’lü likert tipindeki ölçeğin yanıtlanması ve puanlaması “Hiçbir zaman” (0), “Bazen”(1), “Sık sık”(2), “Sürekli”(3) şeklindedir. Ölçeğin besleyici alt boyut puan aralığı 0-48 olup, puan yükseldikçe ilişkiler olumlu olarak, ketleyici alt boyut puan aralığı 0-45 olup, puan yükseldikçe kişilerarası ilişkiler olumsuz olarak yorumlanmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik analizlerinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0.79 olarak bulunmuştur.¹⁷ Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alpha katsayısı 0.69 bulundu.

Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği (SOYÖ):

Korkmaz, Usta ve Kurt tarafından geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır. Ölçek, üç alt boyuttan ve 20 maddeden oluşmaktadır. 5 dereceli Likert tipindeki ölçek (1) hiç

yansıtmıyor”, “(2) Çok az yansıtıyor”, (3) Kısmen yansıtıyor”, “(4) Çok yansıtıyor” ve “(5) Tamamen Yansıtıyor” şeklinde düzenlenmiş ve puanlanmıştır. Ölçeğin alt boyutları Sanal sosyalleşme (8 madde), sanal yalnızlık (5 madde), sanal paylaşım (7 madde) olarak adlandırılmıştır. Sanal sosyalleşme gerçek yaşamda “uygun” sosyalleşme durumunun sanal ortamlardaki iletişim ve etkileşimini yansıtmaktadır. Sanal paylaşım sanal ortamda kişilerarası iletişimde her türlü bilgi, resim, müzik, görüş, ideoloji vb. gibi paylaşım faaliyetlerini, sanal yalnızlık sanal ortamlarda birey olarak var olan ancak başkaları ile etkileşime girmeye ve bir şeyler paylaşmaya pek yanaşmayan, istemese de zaman zaman yanlış anlaşılma yaşayanların durumunu ifade etmektedir. Alt boyutlardaki puan yükseldikçe sırayla sanal sosyalleşme düzeyinin yükseldiğini, sanal paylaşım açıklığının yükseldiğini, bireyin sanal ortamda yalnızlık düzeyinin arttığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alpha katsayısı 0.81 bulunmuştur.¹⁸ Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alpha katsayısı 0.86 arasında bulundu.

Verilerin Toplanması

Veriler çalışma grubundan ön test, son olmak üzere iki kez toplandı. Çalışmaya katılan öğrenciler araştırma ile ilgili bilgilendirildikten sonra ön testler (Kişisel bilgi formu, KİTÖ, SOYÖ) uygulandı. Son test (KİTÖ, SOYÖ) ise eğitim programı tamamlandıktan bir hafta sonra yapıldı. Veri toplama formları araştırma ile ilgili gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra araştırmacı tarafından öğrencilere dağıtıldı ve toplandı.

Eğitim programının uygulanması:

İletişim becerileri eğitim programı hazırlanırken literatürde konu ile ilgili yapılmış çalışmalar^{4,12,19-22} incelendi, eğitim planının hedeflerinin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alanların hepsini kapsayacak şekilde olmasına dikkat edildi. İletişim becerileri, kişilerarası ilişkiler konularına yönelik çalışmaları olan kişilerden görüşleri alındı. Alınan görüşler doğrultusunda eğitim programına son şekli verildi. Eğitim oturumları 10 hafta süresince haftada bir gün 1,5 saat olarak uygulandı. Oturumlarda sunum, rol canlandırma, grup tartışması yöntemleri kullanıldı. İletişim becerileri eğitiminin içeriği Tablo 1’de verildi.

Tablo 1. Oturumlara göre iletişim becerileri eğitiminin içeriği

Oturum	Konu
1. Oturum	İletişim (tanımı, amacı, öğeleri, çeşitleri, süreci)
2. Oturum	İletişimi etkileyen etmenler (fiziksel, psikolojik, sosyo-kültürel)
3. Oturum	İletişimi engelleri (psikolojik, algısal, duyuşsal, kişisel, dilsel, davranışsal)
4. Oturum	Etkin iletişim teknikleri (kendini tanıma, doğru ifade etme, ben dili)
5. Oturum	Etkin iletişim teknikleri (beden dili, iletişim mesafeleri, aktif dinleme)
6. Oturum	Etkin iletişim teknikleri (atılğanlık, empati, saygı, içtenlik)
7. Oturum	Farklı yaş bireylerle (çocuk, yaşlı) iletişim
8. Oturum	Farklı ortamlarda iletişim (ailede, okulda, iş yerinde, diğer ortamlarda)
9. Oturum	Sanal ortamlarda iletişim
10. Oturum	Çatışma ve öfke yönetimi

Verilerin değerlendirilmesi: Araştırma sonucunda elde edilen veriler bilgisayar ortamında tanımlayıcı istatistikler ve iki eş arasındaki farkın önemlilik testi kullanılarak değerlendirildi ve önemlilik düzeyi $p < 0.05$ kabul edildi.

Araştırmanın etik yönü:

Araştırmanın yapıldığı üniversitenin yönetiminden yazılı izin ve ilgili üniversitenin tıp fakültesi etik kurulundan etik onay alındı (etik kurul onay:2016/47/03/11). Ayrıca öğrenciler çalışma hakkında bilgilendirilerek sözel onamları alındı.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel özellikleri incelendiğinde yaş ortalamalarının 19.15 ± 1.46 olduğu, %78.9'unun kadın ve %47.9'unun bir kardeşi olduğu belirlendi. Öğrencilerin %53.5'inin devlet yurdunda kaldığı, %78.9'unun birkaç samimi arkadaşının olduğu bulundu. Öğrencilerin günlük sanal iletişim aracı kullanım saatinin 4.52 ± 3.25 olduğu, %67.6'sının yüz yüze ilişkilerde tanıdıkları ile sanal iletişim kurdukları ve %83.1'inin sanal iletişimde gerçek bilgi paylaşımında bulunduğu belirlendi (Tablo 2).

Öğrencilerin iletişim becerileri eğitimi öncesi ve sonrası kişilerarası ilişki tarzı ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 3'te verildi. Öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası besleyici alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ($p=0.001$), ketleyici alt boyut puan ortalamaları

arasında fark olmakla birlikte bu farkın anlamlı olmadığı ($p= 0.325$) bulundu. Öğrencilerin iletişim becerileri eğitimi öncesi ve sonrası sanal ortam yalnızlık ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 4'te verildi. Öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası sanal paylaşım alt boyut puan ortalamaları ($p=0.856$) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı, sanal sosyalleşme ($p=0.012$) ve sanal yalnızlık alt boyut puan ortalamaları ($p=0.045$) arasında anlamlı fark olduğu bulundu.

Tartışma

Hemşirelik öğrencilerinin günlük yaşantısında çevresindeki bireylerle ilişkilerini sürdürürken olduğu kadar, bakım verdiği bireyi anlaması ve yardım edebilmesi için de iletişim becerileri gereklidir. Bu nedenle öğrencilerinin öğrenim süreleri içinde bu becerilerini geliştirecek eğitim almaları önemlidir. Öğrencilerin sahip olduğu iletişim ve kişilerarası ilişki becerilerinin ne düzeyde olduğunun değerlendirilmesi, kendilerini daha iyi geliştirmeleri ve eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi açısından gereklidir.¹⁴ Literatürde hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerilerinin değerlendirmeye dayalı tüm sınıfların dahil edildiği çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda öğrencilerin iletişim becerilerinin orta ve orta düzeyin üzerinde olduğu bildirilmektedir.^{14,23,24} Başar ve arkadaşları²⁵ hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerilerini kişilerarası ilişki boyutları bağlamında değerlendirdiği çalışmasında, öğrencilerin ilişkilerinde başkalarına olan

Tablo 2. Öğrencilerin bireysel özellikleri (n=71)

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	56	78.9
	Erkek	15	21.1
Kiminle yaşadığı	Aile ile	24	33.8
	Arkadaş ile	9	12.7
	Yurtta	38	53.5
Kardeş sayısı	Tek çocuk	4	5.6
	İki kardeş	34	47.9
	Üç ve daha fazla	33	46.5
Kişilerarası ilişkilerini tanımlama	Birkaç samimi arkadaşım var	56	78.9
	Samimi olmadığım ama vakit geçirdiğim arkadaşlarım var	4	5.6
	Çevremde çok kişi var hiç yalnız kalmam	11	15.5
Sanal iletişim araçları ile iletişim kurulan kişiler	Yüz yüze iletişimde tanıdıklarım	48	67.6
	Tanıyıp tanımadığım herkes	23	32.4
Sanal iletişimde paylaşılan bilgi	Gerçekleri paylaşıyorum	59	83.1
	Gerçek olmayan bilgi veririm	12	16.9
Değişkenler	Ort±Ss	Min.	Maks.
Yaş	19.15±1.46	18	27
Günlük sanal iletişim aracı kullanım süresi (saat)	4.52±3.25	1	14

Ort±Ss: Ortalama, standart sapma, Min. Maks.:minimum, maksimum

bağımlılık düzeyleri orta düzeyde, empati becerileri ortanın altında, duygu farkındalık ve başkalarına güven düzeylerinin iyi bulunduğunu söylemiştir. İkinci ve arkadaşları¹³ hemşirelik öğrencilerinin kişilerarası ilişki tarzlarını incelediği çalışmalarında öğrencilerin besleyici ilişki tarzı puanlarının bu çalışmada öğrencilerin aldığı ön test puanlarıyla benzer olduğunu, ketleyici ilişki tarzı puanlarının ise biraz daha düşük olduğunu belirlemiştir. Mevcut çalışmanın henüz iletişim ve kişilerarası ilişki becerileri eğitimi almamış

birinci sınıf öğrencileriyle yürütülmesi, İkinci ve arkadaşlarının¹³ çalışmasının ise tüm sınıfları içermesi nedeniyle öğrencilerin ilerleyen sınıflarda kişilerarası ve iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik dersler almalarının olumsuz davranışlarını değiştirmeye katkı sağladığı düşünülmüştür.

Arifoğlu ve Razi²⁶ birinci sınıf hemşirelik öğrencileriyle yaptığı tanımlayıcı çalışmada öğrencilerin iletişim beceri düzeyleri ile iletişim dersi akademik başarı puanları arasında ilişkiyi değerlendirmiştir

Tablo 3. Öğrencilerin iletişim becerileri eğitimi öncesi ve sonrası kişilerarası ilişki tarzı ölçeği (KİTÖ) alt boyut puanlarının karşılaştırılması

KİTÖ	Ön-test	Son-test	İstatistik	
	Ort±Ss	Ort±Ss	Z	P
Besleyici	30.28±4.92	34.89±6.88	-3.618	0.001
Ketleyici	15.04±8.72	12.91±5.34	-0.985	0.325

Ort±Ss: Ortalama, standart sapma ; Z= İki eş arasındaki farkın önemlilik testi

Öğrencilerin iletişim becerilerini iyi bulmakla birlikte, beceri düzeyinin ders başarısı ile ilişkili olmadığı ve dersin beceri kazandırmada yeterince etkili olmadığı sonucuna varmıştır. Literatürde hemşirelik öğrencilerinin iletişim

becerilerini geliştirmeye dayalı araştırma yöntemi, eğitim içerikleri ve eğitim yöntemleri farklı girişimsel çalışmaların yapıldığı da görülmektedir. Bu çalışmaların bazılarında olumlu yönde anlamlı

Tablo 4. Öğrencilerin iletişim becerileri eğitimi öncesi ve sonrası SOYÖ ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması

	Ön-test	Son-test	İstatistik	
	Ort±Ss	Ort± Ss	Z	p
Sanal sosyalleşme	26.71±6.13	24.63±6.47	-2.499	0.012
Sanal paylaşım	14.78±3.81	15.16±6.93	-0.181	0.856
Sanal yalnızlık	17.47±3.81	16.28±4.37	-2.007	0.045

Ort±Ss: Ortalama, standart sapma, z; İki eş arasındaki farkın önemlilik testi

değişimler bulunurken,^{27,28,29} bazılarında aynı etkinin görülmediği^{30,31} anlaşılmaktadır. Hemşirelik öğrencilerine uygulanan iletişim becerileri eğitimlerini inceleyen bir sistematik derlemede öğrenci merkezli aktif öğrenme yöntemlerini kullanmayan çalışmalarda sonuçların istenilen düzeyde olmadığı belirtilmektedir.²⁰ İletişim becerilerini geliştirmek için etkileşim grubu, rol canlandırma, simülasyon ve senaryolara dayalı video uygulamalarının kullanıldığı çalışmalarda öğrencilerin iletişim becerilerinde anlamlı düzeyde artış olduğu belirtilmiştir.^{11,21,32} Öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmek için geleneksel anlatım tekniği yerine problem odaklı öğrenme tekniklerinin kullanılması, öğrenciye iletişim sorunlarını konu alan senaryolar yazdırılması, rol canlandırma etkinlikleri, vaka çalışması, grup tartışmaları yapılması ve öğrencinin uygulama alanlarında aktif iletişimi deneyimlemesi önerilmektedir.^{3,12,16} Bu çalışmada kalabalık bir öğrenci grubuna 10 haftalık iletişim becerileri eğitimi verilmiş, eğitim sürecinde eğitmenin daha aktif olduğu, teorik anlatımın da kullanıldığı ve aynı zamanda rol canlandırma ve tartışma tekniklerine de yer verilen bir yaklaşım sergilenmiş ancak öğrenilenlerin sınıf dışı alanda deneyimlerini sağlayacak bir ortam oluşturulamamıştır. Çalışma sonunda öğrencilerin kişilerarası ilişki tarzları incelendiğinde eğitimin öğrencilerin kişilerarası ilişki becerilerinde olumlu bir değişiklik yarattığı söylenebilir. Bu durum besleyici ilişki tarzında öne çıkmakta olup, olumsuz olarak değerlendirilen ketleyici ilişki tarzında istenilen düzeyde olmamıştır. Öğrencilerin istedik kişilerarası ilişki davranışları geliştirilirken, istenmeyen davranışlarını fark etmeleri ve

düzeltilmelerine de önem verilmesi gerektiği görülmektedir.

Literatürde hemşirelik öğrencilerine uygulanan farklı eğitim programlarının daha ziyade iletişim becerileri üzerindeki etkinliği değerlendirildiği görülmektedir.^{11,32,33} İletişim becerilerinin kişilerarası ilişki tarzlarının önemli yordayıcılarından biri olduğu söylenmesine rağmen³⁴ iletişim becerileri eğitiminin kişilerarası ilişkiler üzerine etkinliğini değerlendiren tek bir çalışmaya rastlanmıştır. İlgili çalışmada sekiz kişilik dört ayrı gruptan oluşan hemşirelik öğrencilerine iki tam gün rol canlandırma, geri bildirim, grup tartışması, didaktik oyunları içeren aktif öğrenme metotlarına dayalı öğrenci merkezli iletişim kurs ve atölye çalışması uygulanmıştır. Kurs sonunda öğrencilerin iletişim becerisi ve kişilerarası ilişkilerinde olumlu gelişmeler gösterdikleri belirtilmiştir.²¹

Kişilerarası iletişim becerileri günümüz gençliği için sadece yüz yüze ilişkilerde değil, sosyal ağları yaygın olarak kullanmaları nedeniyle sanal iletişim açısından da önemlidir. Çalışmalarda gençlerin büyük çoğunluğunun günlük ortalama üç saatini sosyal ağlarda iletişim kurarak harcadığı bildirilmektedir.^{4,35,36} Bu çalışmada da öğrencilerin ortalama dört saat sosyal ağlarda vakit geçirdiğinin belirlenmesi literatürle benzerdir. Sanal iletişim ağlarının bireysel ilişkilerin daha demokratik, paylaşımcı şekilde yapılabilmesi açısından olumlu etkisi olmakla birlikte, gerçek yaşamdaki gibi her yönüyle ideal ilişkilerin kurulamadığı da açıktır.⁴ Bugay ve Owen³⁷ bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yoğunluğu arttıkça yüz yüze iletişim becerilerinin azaldığını, Duran ve Özkul⁴ yüz yüze ilişkilerde zorluk çekenlerin sanal ortamda daha rahat ilişki kurduğunu

belirtmektedir. Buna karşılık hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada sosyal ağları etkileşim amaçlı kullanma ile yüz yüze ilişkilerde davranışsal iletişim becerileri arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür.³⁶

Bu çalışmada öğrencilere uygulanan iletişim becerileri eğitiminin bir haftasında sanal iletişim konusu ele alındı ve dikkat edilmesi gerekenlere yönelik bilgiler paylaşıldı. Eğitim sonrasında öğrencilerin sanal ortam sosyalleşme düzeyleri anlamlı düzeyde azaldı. Öğrenciler kişiler arası ilişki düzeylerinde anlamlı artış olmasıyla sanal ortamda sosyalleşmeye daha az ihtiyaç duymuş ve gerçek ilişkiler kurmayı tercih etmiş olabilir. Özellikle besleyici ilişki tarzlarında artış olması bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca gerçek yaşamda uygun sosyalleşme düzeyine ulaşmış olabilirler. Ketleyici ilişki tarzı puanının azalması da bunun bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bu durumda kişiler arası etkileşimde olumlu gelişme olduğu sonucuna varılabilir. Eğitim sonrasında öğrencilerin sanal ortam yalnızlık düzeyinde anlamlı azalma olması ile öğrencilerin kişiler arası ilişki düzeyi artışıyla sanal ortamda da kendini gösterme, paylaşım, etkileşime girme cesareti kazanmış olabileceği ve sanal ortamlarda kendini yalnız hissetmediği söylenebilir. Bu bulguların dışında eğitim sonrasında öğrencilerin sanal ortam paylaşım düzeyinde artış olmasına rağmen fark anlamlı bulunmadı. Elde edilen bulgular bir arada ele alındığında sosyal ortamlarda kendine doyurucu ilişkiler bulamayan bireylerin sanal ortamlardaki paylaşımları ile sosyalleşmeye çalıştıkları düşünülebilir. Besleyici kişiler arası ilişki düzeylerinde düzelme oldukça bireylerin sanal ortamlara yönelme ihtiyaçlarının azalacağı ileri sürülebilir. Literatürde iletişim becerileri eğitiminin sanal iletişimdeki etkinliğini değerlendiren çalışmalara rastlanılmadı. Dijital yerli, y nesli, milenyum çağı vb. isimlerle anılan ve önemli zamanını sanal ilişkilere ayıran günümüz genç neslinin sadece yüz yüze ilişkilerde değil, sanal ortamlarda da ilişkilerinin değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve bu ortamda bilgi, beceri, tutum kazanmalarına yönelik ortam oluşturulmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.^{4,18,35,36}

Araştırmanın Sınırlılıkları:

Bu çalışmada eğitim oturumlarına katılan öğrenci sayısının kalabalık olması nedeniyle her öğrencinin eğitime aktif katılımı sağlanamadı.

Ayrıca öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası kişiler arası beceri düzeyleri öğrencilerin öz bildirim ölçeklerine verdikleri yanıtlar üzerinden yapıldı. Öğrencilerin eğitime ilişkin görüşleri ya da iletişim tekniklerini kullanma becerileri değerlendirilmedi. Bu konuya değinen çalışmalarda iletişim becerileri eğitimi alan öğrenciler aldıkları eğitimden memnun olduklarını, iletişim becerilerinde gelişme sağladıklarını, iletişim konusunda kendilerine daha fazla güvenmeye başladıklarını belirtmelerine rağmen, öğrencilerin iletişim becerilerini uygulama kapsamlı testlerde gösteremedikleri görülmüştür.^{11,38} Bu nedenle yapılacak çalışmalarda öğrencinin bilgisini uygulamaya yansıtma düzeyini değerlendirmek de gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Hemşirelik öğrencilerine verilen iletişim becerileri eğitimi öğrencilerin KİTÖ besleyici ilişki tarzlarında anlamlı puan artışı sağladı. Ayrıca iletişim becerileri eğitimi ile öğrencilerin sanal sosyalleşmeleri anlamlı düzeyde azaltıldı. Çalışma sonunda öğrencilerin yüz yüze ve sanal kişiler arası ilişki becerilerinde olumlu yönde gelişme olduğu ancak bunun çok yüksek düzeyde olmadığı anlaşıldı. Bu doğrultuda daha az sayıdaki küçük gruplarla yürütülecek çalışmaların yapılması, eğitimde öğrencilerin daha aktif rol olması ve birebir etkileşim örneğinde deneyim sağlaması, değerlendirmelerin uygulamaya dayalı ve dışarıdan gözlemler ile yapılması, izlem değerlendir-meleri önerilebilir.

Kaynaklar

1. Üstün B, Akgün E, Partlak N. Hemşirelikte İletişim Becerileri Öğretimi. İzmir: Okullar Yayınevi; 2005. p.1-5.
2. Özcan A. Hemşire Hasta İlişkisi ve İletişim. 2. Baskı. Ankara: Sistem Ofset; 2006. p.1-9
3. Bingöl G, Demir A. Amasya sağlık yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerileri. [Communication skills of students of Amasya medical vocational school]. Göztepe Tıp Dergisi 2011; 26(4):152-159.
4. Duran Okur H, Özkul M. Modern iletişimin arayüzü: Sanal iletişim sosyal paylaşım sitelerinin toplumsal ilişki kurma biçimlerine etkisi (facebook örneği) [An interface of the modern communication: The virtual communication impact to forms creating social relationship of social

- network sites (the example of facebook)]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi [Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences] 2015; 1(21): 213-246.
5. Armağan A. Gençlerin sanal alanı kullanım tercihleri ve kendilerini sunum taktikleri. Bir araştırma [Utilisation preferences of virtual field and self presentation tactics of youth: an investigation]. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi [The Journal of International Social Research] 2013; 6(27): 78-92.
  6. Özen Ü. Yalnızlık olgusu ve sanal sohbetin yalnızlığın paylaşımına etkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 2009;23(4): 15-25.
  7. Yıldız Kakırman A. Sosyal paylaşım sitelerinin dijital yerlilerin bilgi edinme ve mahremiyet anlayışlarına etkisi. [The effect of social networking sites on understanding of information and privacy of digital natives]. Bilgi Dünyası 2012;13(2):529-542.
  8. Yalçın N, Aştı T. Hemşire-Hasta Etkileşimi [Nurse-Patient Interaction]. İ.U.F.N. Hem. Derg. 2011;19(1):54-59.
  9. Xie J, Ding S, Wang C, Liu A. An evaluation of nursing students' communication ability during practical clinical training. Nurse Educ Today 2013;33:823-827.
  10. Kumcağız H, Yılmaz M, Balcı Çelik S, Aydın Avcı İ. Hemşirelerin iletişim becerileri: Samsun ili örneği [Communication skills of nurses: Samsun sample]. Dicle Tıp Derg [Dicle Med J];38(1):49-56.
  11. Mullan BA, Kothe EJ. Evaluating a nursing communication skills training course: The relationships between self-rated ability, satisfaction, and actual performance. Nurse Education in Practice 2010; 10: 374-378.
  12. Şahin Altun Ö, Ekinci M. Çatışma Çözümü Eğitiminin Hemşirelik Öğrencilerinin Çatışma Çözüm Becerisine Etkisi [The Effect of Conflict Resolution Training on the Conflict Resolution Skills of Nursing Students]. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi [Journal of Psychiatric Nursing] 2015; 6(3):105-113.
  13. Ekinci E, Güngörmüş K, Topçu G, Kerek E. Hemşirelik Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Düzeylerinin Belirlenmesi [Determination of interpersonal relationship level of Nursing Students]. Bozok Tıp Dergisi 2012; 3:33-38.
  14. Kıssal A, Kaya M, Koç M. 1 Hemşirelik ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeyleri ve Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi [Evaluation of the communication skills of nursing and physical education and sports students' and the its affecting factors]. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2016; 3:134-141.
  15. Öztürk H, Çilingir T, Şenel P. Communication problems experienced by nursing students in clinics. Social and Behavioral Sciences. 2013; 93:2227-2232.
  16. Acar G, Buldukoğlu K. Student Difficulties Communicating with Patients and Their Perceptions of the Characteristics of Difficult Patients. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi [Journal of Psychiatric Nursing] 2016;7(1):7-12.
  17. Şahin NH, Durak A, Yasak Y. Kişilerarası İlişkiler Ölçeği: Psikometrik Özellikleri. VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi, İzmir 1994. 21-23 Eylül.
  18. Korkmaz Ö, Usta E, Kurt İ. Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği (SOYÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması [A Validity and Reliability Study of the Virtual Environment Loneliness Scale (VELS)]. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [H. U. Journal of Education] 2014; 29(2): 144-159.
  19. Lane C, Rollnick S. The use of simulated patients and role-play in communication skills training: a review of the literature to August 2005. Patient Educ Couns 2007;67 (1-2):13-20.
  20. Grant MS, Jenkins LS. Communication education for pre-licensure nursing students: Literature review 2002-2013. Nurse Educ Today 2014; 34:1375-1381.
  21. Lau Y, Wang W. Development and evaluation of a learner-centered training course on communication skills for baccalaureate nursing students. Nurse Educ Today 2013; 33(12): 1617-1623.
  22. Başer Z, Başer D, Demirkaya Pn. Kişiler Arası İletişim Engelleri Ölçeği Geliştirme [Developing a Scale on Obstacles in Interpersonal Communication]. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 2016; 43: 290-303.

23. Kaş Güner C, Akın S. Hemşirelik Öğrencilerinin İletişim Becerileri ve İletişim Becerileri ile İlişkili Faktörlerin Değerlendirilmesi [Evaluation of Nursing Students' Communication Skills and Associated Factors with Their Communication Skills]. Sağlık ve Toplum 2016; 26(2):47-60.
24. Kahyaoğlu Süt H, Demir NG, Özer B. Klinik uygulamaya çıkan öğrenci hemşirelerin iletişim becerileri ve etkileyen faktörler [Communication Skills and Affecting Factors of Nursing Student Participating to Clinical Practice]. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi [Journal of Health Science and Profession] 2015; 2(2), 167-177
25. Başar G, Akın S, Durna Z. Hemşirelerde ve hemşirelik öğrencilerinde problem çözme ve iletişim becerilerinin değerlendirilmesi [Evaluation of nurses' and nursing students' problem solving skills and communication skills]. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi / [Gümüşhane University Journal of Health Sciences] 2015; 4(1) 125- 147.
26. Arifoğlu B, Sala Razi G. Birinci Sınıf Hemşirelik Öğrencilerinin Empati ve İletişim Becerileriyle İletişim Yönetimi Dersi Akademik Başarı Puanı Arasındaki İlişki [Management Course Academic Achievement Averages of first class nursing students] DEUHYOED 2011;4(1): 7-11
27. Baghcheghi N, Koohestani HR, Rezaei K. A comparison of the cooperative learning and traditional learning methods in theory classes on nursing students' communication skill with patients at clinical settings. Nurse Educ Today 2011;31(8):877-882.
28. Zavertrnik JE, Huff TA, Munro CL. Innovative approach to teaching communication skills to nursing students. J Nurs Educ 2010;49(2):65-71.
29. Yoo MS, Chae SM. Effects of peer review on communication skills and learning motivation among nursing students. J Nurs Educ 2011;50(4):230-233.
30. Schlegel C, Woermann U, Shaha M, Rethans JJ, Van der Vleuten C. Effects of communication training on real practice performance: a role-play module versus a standardized patient module. J Nurs Educ 2012; 51(1):16-22.
31. Becker KL, Rose LE, Berg JB, Park H, Shatzer JH. 2006. The teaching effectiveness of standardized patients. J Nurs Educ 2006; 45(4):103-111.
32. Choi Y, Song E, Oh E. Effects of Teaching Communication Skills Using a Video Clip on a Smart Phone on Communication Competence and Emotional Intelligence in Nursing Students. Archives of Psychiatric Nursing 2015;29:90-95.
33. Bek H, Akhunlar Turgut MN. The Effect of Communication Skills Training on the Communication and Self-Disclosure Skill Levels of Students at Uşak University. Literatür Sempozyum 2015; 8:47-52.
34. Erözkan A. Lise Öğrencilerinde Kişilerarası İlişki Tarzlarının Yordayıcıları [The Predictors Of Interpersonal Relationship Styles In High School Students]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2009;21:543-551.
35. Akıncı Vural ZB, Bat M. Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma [Social media as a new communication environment: a research on Ege University Faculty Of Communication] Journal of Yasar University 2010;20(5): 3348-3382.
36. Kaya H, Turan N, Hasanoğlu Ö, Güre Ö, Arslanova E, Elmas G. Hemşirelik Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Ağ Sitelerini Kullanma Amacı ile İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi [Examination of the Relationship Between the Purpose of Nursing Students for Using Social Network Sites and Their Communication Skills]. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 2015; 40:16-31.
37. Bugay A, Korkut Owen F. İletişim Becerilerinin Yordayıcıları: Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı, Benlik Saygısı, Dışa Dönüklük ve Cinsiyet [Predictors of Communication Skills: Information and Communications Technology Usage, Self-Esteem, Extraversion and Gender]. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Mersin University Journal of the Faculty of Education] 2016; 12(2):542-554.
38. Chant S, Jenkinson T, Randle J, Russell G. Communication skills:some problems in nursing education and practice. Journal of Clinical Nursing 2002;11(1):12

